

Устоз адабимиз Сайд Ахмад ҳаёт бўлганида ҳозир табаррук 90 ёшини нишонлаётган бўлардик. Назаримда, салкам бир асрлик таваллуд айёмини ҳам у киши беғарса кулиб ва кулдириб, жисму жонидаги хасталикни, вуҳудигаги хоргинникни ҳеч кимга сезидирмай, албатта, биронта жиддий асари билан нишонлаётганек туйилаверади. Сайд Ахмад ака табиатан ниҳоятда иродали, сабр-тоқатли, дардга чидами, тушкунилка бегона, курсандичилка ошно одам эди. Бу фазилатлари билан ҳам ёзувчи, ҳам шахс сифатида ўзидан яхши ном ва катта мерос қолдири. Бундай ўзига хос хусусиятини мұхтарам

Чиндан ҳам Сайд Ахмад 87 йиллик умрингина хотиржам, чин юракдан кулиб-кувониб яшиди ва эмин-эркин ижод қиди, десак сира муболага бўлмайди. Республикасим мустақиллигини 72 ёшида тутиб олган адаб, кексайиб қолганига қарамай, шу қадар кўп ва хўб асарлар яратди, унча-мунча ёш ижодкорнинг бундай мавқега эришувига ишонши кийин. Шу ўрслар даврида айтотмаган гапларини айта олиши, ёзолмаган мавзуларни ёза олиши, ярим аср мобайнида юрагида асрлаб келган дардларни ўқувчиси билан баҳам кўриш фураси етганингни англаб, чексиз илҳом ва бекиёл гайрат-шижоат билан иход қиди.

Мустақиллик йилларида Сайд Ахмаднинг ё ҳар йили ёки ийда битта китоби нашар қилинди десан, ишонаверинг. 1991 йилда босилган "Собиқ ўғри" номли мўъжазигина тўлпамидан то адабий ўйлар, хотиралар ва хикоялардан иборат "Тошларда қотган ҳайрат" (2006) деб атаглан, ўндан зиёд китоблари мана шу самарали меҳнатнинг натижасидир. Бу асарлар билан ёзувчи халқимизнинг мустақилликка бўлган мөхрени ошири, зулмга, ёмонликка, инсонни менсимаслик сиёсатига қарши нафратини кучаттириди. Сайд Ахмаднинг чин юракдан қўлган хизмати Президентимиз томонидан юқори баҳоланди. Ёзувчи "Буюк хизматлари учун", "Дўстлик" орденлари билан мукофотланди. "Ўзбекистон Қархамони" деган юқсак унвонга сазовор бўлди.

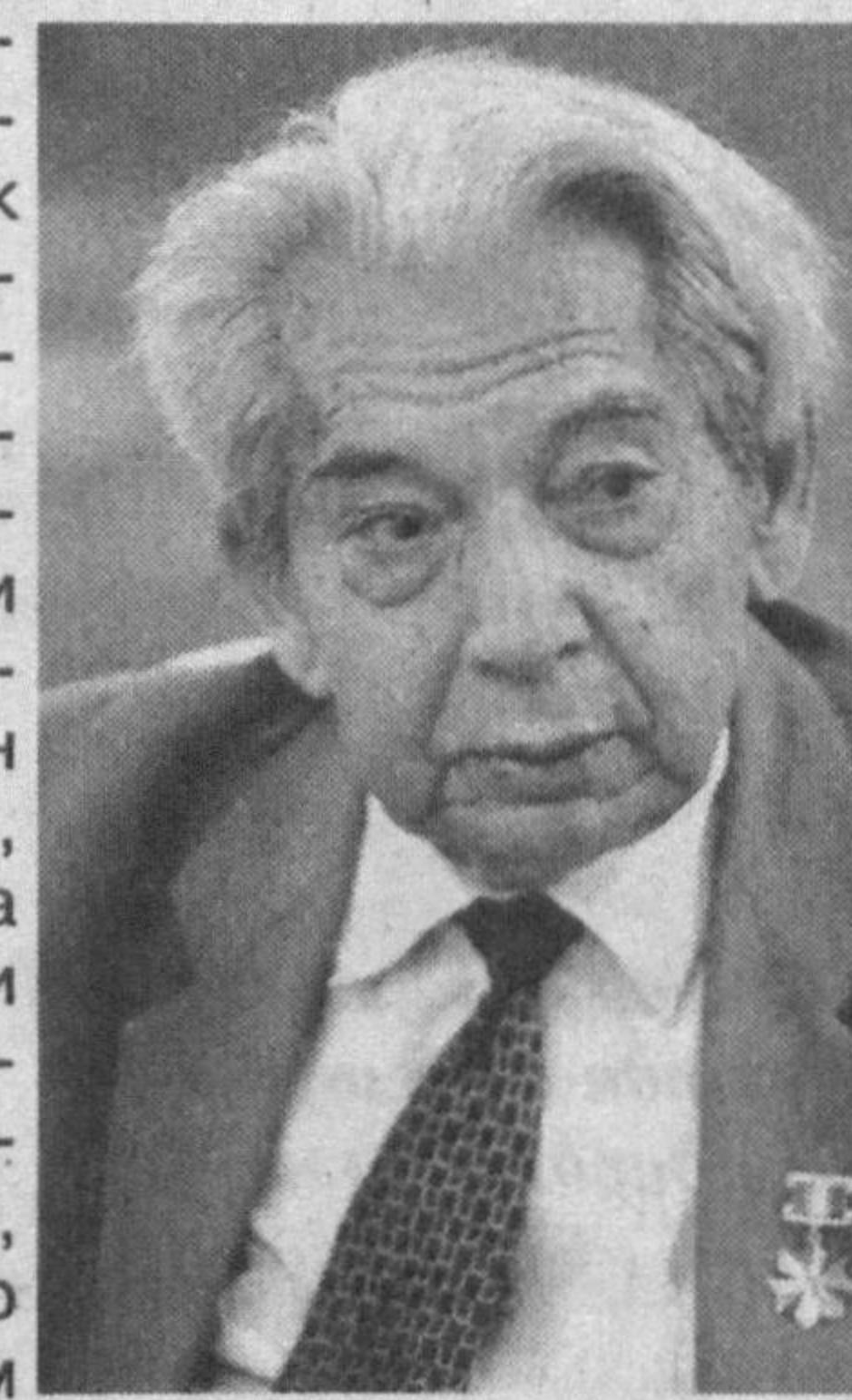
ХХ асрнинг 40-йилларидан бошлаб, ҳозирги ўзбек адабиётининг тараққий этишида, айнича, насрард үлкан мудафақиятлар, унда баёвчиликдан чекиниб, лиризмнинг устувор фазилатга айланishiда, шубҳасиз, Сайд Ахмаднинг алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адаб ижоди ҳақида галиргандан унинг ўзбек адабиёти тарихида биринчи роман-трилогия мудалифи эканлигини алоҳиди таъкидлаш лозим. Ёзувчи ўзининг "Ўғри" трилогияси билан ХХ аср замонавий ўзбек адабиёти тарихида янги саҳифа очди.

Мустақиллик йилларида келиб, Сайд Ахмад ижодига янги мавзу, янги қархамон, янги оҳанг, янги тасвир усуллари кириб келди. Бу фазилатлар-

Президентимиз адабининг 80 йиллиги муносабати билан Ўзбекистон Қархамони, ҳалқ ёзувчиси Сайд Ахмадга йўллашган табрик хатида шундай таърифлаган эдилар:

"Шуни алоҳиди таъкидлашни истардимки, Сизнинг букилмас ирова ва қатъият билан давр бўёнларидан мардана ўтиб, ҳалқимизнинг асрор орзулари рўёбга чиқаётган мана шу озод замонга этиб келганингизда ҳам теран размий маъно бор. Бу, одам яхши ният йўлида сабру қаноат билан меҳнат киска, албатта, баҳти кунларга эришади, деган қадим ҳақиқатни яна бир карра тасдиқлади".

ҚАДРИ БАЛАНД САНЪАТКОР

ни аслида янгича, деб таърифлаш ҳам унчалик тўғри бўлмас. Негаки, отахон адабимиз ўтган асрнинг 50-йилларида шуро ҳукумати ташкил этган наъбатдаги қатагон қаҳрига учраб, совук лагерларда азоби кунларни бошидан кечириб келган бўлишига қарамай, кўп йиллар улар ҳақида лом-мим демай яшашга мажбур бўлди. Ўз кўрган-кечиргиларини ўзиша ҳам ботина олмади. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адаб ижоди ҳақида галиргандан унинг ўзбек адабиёти тарихида биринчи роман-триология мудалифи эканлигини алоҳиди таъкидлаш лозим. Ёзувчи ўзининг "Ўғри" трилогияси билан ХХ аср замонавий ўзбек адабиёти тарихида янги саҳифа очди.

Мустақиллик йилларида келиб, Сайд Ахмад ижодига янги мавзу, янги қархамон, янги оҳанг, янги тасвир усуллари кириб келди. Бу фазилатлар-

ни аслида янгича, деб таърифлаш ҳам унчалик тўғри бўлмас. Негаки, отахон адабимиз ўтган асрнинг 50-йилларида шуро ҳукумати ташкил этган наъбатдаги қатагон қаҳрига учраб, совук лагерларда азоби кунларни бошидан кечириб келган бўлишига қарамай, кўп йиллар улар ҳақида лом-мим демай яшашга мажбур бўлди. Ўз кўрган-кечиргиларини ўзиша ҳам ботина олмади. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд Ахмад узоқ йиллар ўзининг "Қалбини ўртаган, ардоқлаган, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли, фараҳбахш, мусибатга тўла, ва айни пайтда, одамга қувват берадиган умид, ишонч барқ берид турган ҳақиқий ҳаёт манзараларини, ўлимларни доғда колдириб, бало-офратардан омон ҷиҳаннама ўзи қаби замондошларининг мадҳи"ни (У.Норматов) кўйиб, ҳозирлини алоҳиди ўрни ва хизмати бор. Адабиётини У.Норматов, ў.Хошимовнинг бу тўғрида берган саволларига, ёзинг деб қылган илтимосларига кулибига "Юрагим кўтарилимай", деб кўя қолган эди. Мана ёнди мавриди келиб, Сайд

Ойдин ҲОЖИЕВА,
Ўзбекистон халқ шоири

ЁЗНИНГ ШАМОЛЛАРИ ХУШ ЁҚАР ЖОНГА

Боғларда ёсуман гуллай бошлади,
Кумрилар мастона “ху-ху” лай бошлади,
Офтоб юралларни ёқудай бошлади,
Ёзнинг шамоллари хуш ёқар жонга.

Кулфинаи баргиди қизил маржонлар,
Оқ тут оғизларда новвот-дармонлар,
Будой бошоқ тортиб сут тўлар онлар
Ёзнинг хаёллари гунчалар жонда...

Үрүшкоқ майна ҳам хаёлластидир,
Кироғанин гуллар бир фоллаастидир...
Сувлар гулдайдай кўш тегирмонда...
Жанинат Ўзбекистонда...

Чақмоқлар осмонни
сермалаб юрар,
Тоғларнинг гирдида
саркаси бургутлар
Чўққидан шижоат
тергалиб юрар.
Кўнгилнинг тубида
қайса саҳнада.
Кўз қабонимда меҳрим
бир чевар
Омад сўзанасин
йўрмалаб юрар.

Мен ҳаётин яхши кўраман,
Чапшор урган гуллари билан.
Саратонда бошимига ёқсан
Ёмғирлари, дўллари билан.

Кўкламдаги камалаклари,
Денгиздаги дурлари билан,
Афлотунинг акли етмагни,
Сиоату сирлари билан
Шу ҳаётин яхши кўраман.

Туини ҳам тоғи учирган
Довуллари, гирдоби билан,
Гоҳ асал, гоҳ заҳар ичирган,
Фарогату азоби билан
Тор дунёни яхши кўраман.

САМОДИЛ

Таътилда эдим. Университетда ишлайдиган файласуф дўстим кўнгироқ килиб колди: “Бугун очик дарс бўлади... Ватан тўйиги... Ватан мавзусида! Талабалар сени таклиф килишади”. (Шу ери ёлғон бўлди, талабалар эмас, ўзи таклиф килаяпти...). У десам бу деди, ке, келмасанг бўлмайди, деб туриб олди. Келининг ишдан кайтмади, болаларга таътил бўйларни учун биринчи синфда ўқидиган қизимга ўзим “энага”лик қилаяман десам ҳам кўнмади. “Соат ўн бирда. Кеч колма! Қизингин ҳам ола кел. Шунча коракўз сени кутиб туриди, уят бўлади...”

Ха, майли, уят бўлмасин. Машинани ўт олдиридим, орқа ўриниди қизим, руди ўзим — Университетда ўйл олдик.

Манзилга яқин бўлиш учун катта айлан ўйл оркали юрб, Коракамиш даҳасининг қок белидан қийиб чиқдим. Чорраҳага якинлашага, орқа ўриниди қизим елкамдан туртилайди бошлади.

— Нима дейсан? Халал берапсан. Бир пас жим ўтир! — дедим рўйрадига ойнадан қизимга караф.

— Дада... дадажон, манави ан-хорга келганимиз-а? Акам чўмилганлар... Анави... анави, қаранг, боғча. Мен шу боғчага катнаганман-а... Дадажон, ана, светафор, буниси хокимлик, ана-ана... “Табассум” магазини, бу-бу, бу эса бизниси уйимиз. Биз шу уйда яшаганимиз-а? Ана тўртнинг каватдаги очик дераза... Биз шу уйда яшаганимиз. Мен дераздан кўчаларни томоша кўлардам-а... Да-дажон, тўхтатинг, машинани тўхтатинг...

Кизим йиглаб юборди... Йул четида тўхтадим. Оқек-кўлим бўшашаб кетди. Ичимдан нимадир узилганандай бўлди. Кизим бўйнимдан маҳкам кучоклаб олиб хиқиллаб йиглайти.

Беморлигим, бедорликларим,
Азоб ичра ҳушерликларим,
Faflatim утли түғёним,
Голиблигим, аброрликларим
Билан сени севаман, ҳаёт!

Шону шавкат, мартаба, амал
Қолса ҳамки останада зор,
Бир кун кетсан ҷақмоқдай жадал,
Қадамимга қилиб интизор,
Шу ҳаётин яхши кўраман.

Бир кеч ногоҳ осмонинг аро,
Чарақласа масъума ҳилол,
Тирикликка ошиги шайдо
Менман ўша, оғушинига ол,
Ҳаёт, сени яхши кўраман.

Тупроқнинг тагидан ҷиқади токлар,
Керишиб, қўйларин чўзар қўёшга.
Қайғос гулга кирар олчалар, ноклар,
Лола қизил гулхан кўтарар бошга.

Мен сени дегандо ерин унутдим,
Осмону фалакка кетдим ҳаёвон
Кибр дарди мени саргардон этди,
Кел энди, сени ёзинг олғил даволаб!
Сени унуттандим — кўк бўлди гарип,
Пурвилик чўққилар чўққилар қайга?
Орзу ниҳоллари қолди саргарип,
Не бўлди кўринмас қўёшга, ойга?

Наҳот, улар бари ёдинг-ла боғлик,
Ёргу жаҳонимни тўлдир, кела қол!
Хору ҳасдай қолмай қўзлари боғлик,
Сен ёзинг чорлаган чўққи бўла қол!

Ё худо, офтоб бўнчалар порлоқ
Кун ботар ҷоғида, завол ониди!
Симирсанг, нурлари мисоли қаймоқ,
Кувватга айланар одам жонида.
Хушу ҳушвақт кунлар, ғамгузор кунлар,
Ёмғир шивалаган, қалин қор кунлар,
Ёғги ҳарбаби ҳаби ҳуш ифор кунлар
Офтоб ҳамитрушу одан жонида.
Эй қўёш, ташгрининг азал тафтисан,
Гумбагига кирган ишак кўртисан,
Эй, сен пари қизлар ўтирисан
Жаннатдай адабий ҳур макониди.
Тунларнинг сир тўла ҳикоятида.
Заминнинг вулқоний ҳароратида,
Илоҳий тушларнинг башоратида
Офтобдан зувола кўриб ўшайсан.
Бешикка ошиқдан гўлакдай ҳоҳи,
Қафасига симрас юракдай ҳоҳи,
Кўкни қамчилаган гулдуракдай ҳоҳи
Офтобдан бир тола териб ўшайсан...

— Дадажон, жон дада, тушайли.— У эшикни очиб ташқарига чиқди. Ўт томон юрди. Аъзой-бадим титраб, ноилож ортидан эргашдид.
— Дадажон, ўймизнинг ёнига бориб қайтамиз, ҳўлми, дадажон...
— Майли эна қизим, майли эна-жон!

Кизим кўлимдан ушлаб менинг тақлаб олди. Ўйл четидағи тўрткаватида, болаларга таътил тўрткаватида, муштадеккина қизалоқдаги ҳаяжон, унинг кўчлаларидаги тафт менинг то-миларимга ҳам кўчди. Юрагимда алланечук соғинч тўртуби-ларни оловлайди, бўғимга нимадир тиқилди...

Шаҳарнинг ўзига хос турмуш тарзи зинакоси билан фарзандларим түғилиб ўсган ўйни сотиб, уч йил муқаддам кўл хонали ӯй олгандик. Олти ўшга кирби-кирмаган қизимнинг ўдига бўнчалар сингиб ўндашган ба азиз гўша қаршишида айни дам ўзимни гунохкордай хис киляпти...

— Ноилож зинакопа-лардан пастлай бошла-дим. Елкамдан нимадир эзиз тургандай эди. Учинчи қаватда тўхтаб уни кузатдим, жажи бармоқлар эшикка туташ де-ворларни силади, сўнг қизим эшикни ўтиб кўйди... ва ортга бурилди зинадан пастлай бошлади. Мен шахдам қадамлар би-лан пастга, биринчи қаватда етиб, ташқарига отилиб чиқдим...

Машинага ўтиридик. Кўзим жимилашди. Бироз ўзимга йилагига келдик, ичкари кирдик, мен беихтиёр қизимнинг ортидан айланашдига чиқашдиган, зинакопа-лардан юкори кўтарилашдигиз, юрагим энтиқиб кетаяти, кўкимга оғирлик қиласиги. Тўртнинг каватда чиқдик...

Машинага муюлишга келганда кўл телефоним жиринглайди. Файслиф дўстим кўнгироқ киля-ётган экан...

— Мен ўзи қаёрга бормоқчи-ман, — дедим тутақиб.

— Ҳой, эсинг жойдами? Уни-верситетга, Ватан тўйғуси, Ватан ҳаёда...

— Йўл, мен боролмайман... Биз бу мавзуда галиришга тайёр бўлишимиз, майлан тайёр бўлишимиз керак экан... Мен боролмайман...

— Энди ичкарида бошқалар яшашти, қизим, — дедим.

Самодил уф торди. Сўнг:

ВАТАН

туғилган жойинг дейишар,
қаторда туғилар бавзилар,
тўйғи қатор поезд ҳам ватан,
лекин ватан бошқа
кўнгилнинг чўкур бир ерида
тарик этиб бўлмас
обод озод,
ниёда, отда, учоқда, қаторда
етиб бўлмас
амал билан ўйла ҷиҳоз,
кўнгилнинг чўкур бир ерида
муҳаббат билан,
ватан ийлон, амал, ишқ,
ватан билан етмоқ мумкин ватанга!

УЛ ВАТАН

деб хизматда,
ки ҳаёти иззатда,
шиши доим ватан деб,
тушлари ҳам ҳикматда,

кушлари озод боғда,
қолмайдай асло доғда,
адоғда булоқлари,
шони чўққида, тоғда,

баҳт бўйини тутгайдир,
хирмон ўйиб кўйгайдир,
маънавият bogини
чечаклари чуғайдир,

ула қашф билан овора,
яхшиликда сайдера,
ерда юлдуз каби ул,
зўёллари фавора,
чечак чароғда ҳуш тўй,
Йўлдошга боғда ҳуш тўй,
ўйғонсан тонгдан олдин,
ўйғонган чорда ҳуш тўй!

БУ ЧОҒЛАР

мен телба бўлман осмонга қараб,
аклини олади энг гўзл жойлар,
тиллабай жарангдор сочларин тараб,
шаффоф учкунларин сочади ойлар,

боғлардан эсади беҳишт шамоли,
юртни тутиб кетар раҳиҳонлар бўйи,
сойларнинг тўлғонган алвон ҳаёли,
шафақнинг титраган зангори ўйи,

мен чопа бошлийман болага ҳушаб,
ташина кўярагимни ёмғирга тутиб,

Машинани бошқа кўчага бур-
дим. Яна телефон жиринглайди.
Тагин файласуф:

— Хой, сен қип-қизил шоир
экансан-ку, ҳаёлинг жойидами,
хозир қаэрдасан, ўзи?

— Қайтиб кетаяпман.

— Нега?

— Ватан ҳақида юзаки гапир-

Куйлар кўнгилларда гулдай очилиб

сен ҳам қайлардадир телбага ҳушаб,
балки югуарсан, менин унумтиб.

ТҮЙ

қўшнайнинг садоси самога тушди,
карнайнинг давоси дунёга тушди,
бу дардни оламга ногора қилди,
баҳт учга бўлинди, гавғога тушди.

ЭРГАШ

ЖУМАНБУЛБУЛ

Осмон бўлинади куйган оҳларга,
Туркестонга дурлар тўкиб кетди у,
бобо чопинни ётиб төғларга,
богларга созини тикиб кетди у,

осмон бўлинади куйган оҳларга,
Кунитумшиш ўқотди, топди дилбандин,
булатлар бирлашар баҳор чоғларда,
қўллари дуода бирлашган каби,

осмон бўлинади куйган оҳларга,
Нуротага ѿшиб кетди дардлари,
шифо элтисин деди дардли согларга,
очди Оқ-Қоратоғ — кўнгуда дафтарин,

осмон бўлинади куйган оҳларга,
дайёр мавж бераш шоир кўйлари,
баҳорда қуф урар музжда шоҳларда,
туркестон уйлари — унинг ўйлари!

ОҚТОФ

билир Қоратоғ —
юртнинг иккى қаноти,
куш Зарафшон урса ох,
садо берар фарёди,

кўйдим. Сўнг укамга, Тали пол-
вонга кўнгирок қилиб, кечкүрун
йўлга чиқишини гайдидим.

— Ҳаёши ўйлабисиз, ака! Самодил қизингиз той-той қилиб
энди-энди юра бошлагандага кел-
лувдингизлар! Ҳозир катта қиз
бўлиб қолгандир.

— Ҳудога шукр, катта қиз бўлиб
қолди. Мактабга бораётган... Мана,
гаплаш ўзи билан...

Ортимга ўтирилдим. Самодил орқа ўринидида ойнага бошини
кўйиб? Такдирим бу? Такдирим бу?
Тасаввурга сифмайдиган ҳодиса.
Аэропорт бослигидан тортиб,
чилга сотову чизагча ҳаммани оббориб-олиб келдим, нима десам дедим. Туплон
килдим. Судга берам дедим. Ишдан бўшаттираман дедим. Тоқати тоқ бўлган
аэропортнинг смена бошлиги, суксурдек киз асабийлашган холда, бироз жилмайиб.

— Ўзингизни босинг. Бу эти-
моял шахшиликадир, — деди.

— Нимаси яхшиликади? Уйда
хотиним, ўғлум кутаяпти...
Мен уларга вавда бергандан,
бугун боришимга кўз тикиб<br

Бошлиқ юзидаги тажанглик эртабданоқ бутун бошли идоранинг халоватини ўғирлади. Ходимлар кўнглига фугула тууди.

“Да-а-а, — деййшиди айрим ходимлар, — хўкайин эрталаб янгамиз билан роса жанжалашган кўринаидар. Энди бутун аламини биз бечоралардан олмокчилар, шекилини!“

Хўжайнинг амри билан барча ишчи-хизматчилар хайхотек хонага тўстадан ўзининг ўринбасарига “ташланди”:

— Ўзингини хаммадан ақли, хаммадан билимдон санаф юрасиз. Кани, айтинг-чи, доноларнинг доноси, ишда илор ходимларни моддий жиҳатдан рағбатлантириш... Яъни, яхши ишларни кишига нима берилади?

Муовин бундай мужмал саводлан дөвридарад колди чоги, елка қисди:

— Вот, мана, — бошлиқ курашда голиб қизқан полвондан кўлларини хаволатди, — ана, билмайсиз! Ўрток пирависур, бил-май-сиз! Гап деса — коп-коп, иш деса — Самаркандан топ!

Энди бошлиқ ковогини ўуб, ништарли нигоҳини бosh ҳисобига тикид:

— Ўрток бошбуҳ, рагманни рагмаги уриширида-ку, жаҳон бўйича рерод кўйяпиз. Балким сиз биларсиз: яхши иш қылган кишига берилади ган нарса нима ўзи?

Бошлиқ хисоби викор билан аста қўғанди.

— Энди-ии, Аббос Муродович, яхши ишларнинг ранжитаттанимиз ўз. Ойлик машиларни ўз вактида бериб турибиз...

— Ни-и-ма-а? Ойлик маош?! — Аббос Муродович бир санчиги тушида, иш столи устидаги коғозларга тез-тез разм солди ва нордон нарса егандай бирдан афти буришиб кетди чеккага “чирт” этиклиб туприди.

— Ойлик маош эмиш! Мутлақо тополмадингиз! Сизам во-обзе билмайсиз!

Ўт-те-еринг-гт, жойингизга!..

Аббос Муродович энди бosh мухандисга юзланди:

— Кани, темир-такаларнинг эгаси, сиз нима дейиз?

Ҳамасблар нигоҳи бosh мухандисга қаратилди. Бosh мухандис эса кўзларини аланг-жаланг қилиб, таломовираганинг ўринидан сенкингина жилди. Бу холдан бошлиқнинг ҳафасаси пир булиб жеркиб берди.

— Ўт-тир-ро, ўт-ти-р-е, жойинг-га! Хе, саҳти-сумбатингиз ўргилди!

Хўжайнинг бosh иктисодига хўмрайб тикилганда, иктисодичнинг эхсонаси чиқиб, саросиганга тууди. Ўринидан иргиб турди, ҳеч бир заруратиз кўйланинг ёқаларини тузатган бўлди.

— Ҳакикатан ҳам тўғри айтасиз, Аббос Муродович, — дейа калласини ликлият-биликлият бидирлай кетди. — Яхши ишларнинг ходимларнинг садағаси кетсанг арзиди. Ишчан одамлар билан фархрланинг лозим. Керак бўлса, уларни кўйларга кўтишимиш зарур. Пешқадамлардан хаммамиз ўрнани олишимиз...

— Бўлди-е — Аббос Муродович газаб билан тишларини фикирлатганди, бosh иктисодичи тилини тишлаб колди ва беихтиёр шавлираб курсига чўқди. — Ишламиш, ўрнак олишимиз, фахрланишимиз лозим эмиш. Тагин алланимаболар... Тавба, топган галини қаран! Мен сендан нимани сўрайланман сен бўлсан...

Бошлиқ кошларни учирб, утирик нигоҳини хонадагиларга бирин-кетин кадади:

— Хой бирордлар, менинг саволимга аник ва лўнда қилиб жавоб берадиган биронта мадам одам топлидами иёқ ўйўми? Яхши иш-ла-ган

ки-ши-ни ни-има-а қилишимиз керак?

Вот, ҳамма гап — шундади...

Ҳеч кимдан садо чиқмади. Ҳонага сукунат чўқди. Орадаги нокулай вазиятдан ўнгайсизларни, никоят сочлаға оқ оралаган кексарор киши:

— Мен сизларга очигини айтадиган бўлсан, — дейа ийманинга жойайдан кўзгаларик, ютуниб-бутуниб, салмолаб гап бошлади, — жамомаизда эршилган ҳар қандай муввафракият энг аввало беосита рахбарга болгик бўлади.

Рахбар ишчан, уддабурон, ташаб-

— Ҳа, балли, топдингиз! Ҳақиқатан ҳам йўқ! Биз курмати рахбаримиз Аббос Муродовичнинг қадр-химматларни ҳамма ҳам ўз жойига кўя оламаймиз. Шу нутқан назардан олганда...

— Бас қилинг! Бас қилинг, деяман сизга! — Аббос Муродович жаҳл билан чийилаб кўл силтади. — Жа-воб топломадингиз.

Аббос Муродович тагин тўтмайиб, овозини баралса кўйб юборди:

— Бизлар ўзи қандай одамлармиз-а, опла-оддий нарсаларгам жавоб беролмаймиз! Билимим — ўғр, савијамиз — паст даражада. Буш вактимизни қандай ўтка-зинши мутлақо билмаймиз. Ахир биз қаёққа қаралмиз, ўзи?

Шу маҳаллик бошлиқнинг ўнг ёндиаги стола устида турган телефон кўнгирги чўзб-чўзб жирилганди. Ҳиёл фурсат ўтмай жобига киз калтира, эшикни кия оғанича хона ичига қимтиниги баш сукди:

— Аббос Муродович, теленоғи сизни яғам сўраяптилар!

Бошлиқ креслода ястаниб ўтирган кўйи ўнга тарафига бурилиб, столча устидаги телефон дастагини шаҳмад қўтарида:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик! Қанака Фаҳри ёрлик?

Аббос Муродович бир дам оддиги қоғозларга кўз ўнгутирида-да, тутиқиб кескин баш чайқади:

— Йўқ, йўқ, йўқ! — дейа Аббос Муродович бўйиган ҳолда асабайла-ши чинкирди.

Бундан эса кария янада илхомланганича жўшиб кетди:

— Телефон гўшагини жаҳл билан “так” этиклиб жойига кўйди ва кўрсаткин бар-

могини “бигиз” килганича кадрлар бўлнимининг мудирига бўйруқ оханинда деди:

— Баримиз — фирт саводсизмиз! Ўз устимизда ишларни билмаймиз!

Бу ерда ўтирганларнинг олий-машширидан ўнгайсизларни, никоят сочлаға оқ оралаган кексарор киши:

— Ух-х, ландавурлар, латашанглар!.. Кекса ходим эса бундай одамлармиз-а, опла-оддий нарсаларгам жавоб беролмаймиз! Ахир мукофот?

— Аббос Муродович тагин тўтмайиб, овозини баралса кўйб юборди:

— Баримиз — фирт саводсизмиз!

Бу ерда ўтирганларнинг олий-машширидан ўнгайсизларни, никоят сочлаға оқ оралаган кексарор киши:

— Аббос Муродович тагин тўтмайиб, овозини баралса кўйб юборди:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик!

Аббос Муродович бир дам оддиги қоғозларга кўз ўнгутирида-да, тутиқиб кескин баш чайқади:

— Йўқ, йўқ, йўқ! — дейа Аббос Муродович бўйиган ҳолда асабайла-ши чинкирди.

Бошлиқ креслода ястаниб ўтирган кўйи ўнга тарафига бурилиб, столча устидаги телефон дастагини шаҳмад қўтарида:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик!

Аббос Муродович бир дам оддиги қоғозларга кўз ўнгутирида-да, тутиқиб кескин баш чайқади:

— Йўқ, йўқ, йўқ! — дейа Аббос Муродович бўйиган ҳолда асабайла-ши чинкирди.

Бошлиқ креслода ястаниб ўтирган кўйи ўнга тарафига бурилиб, столча устидаги телефон дастагини шаҳмад қўтарида:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик!

Аббос Муродович бир дам оддиги қоғозларга кўз ўнгутирида-да, тутиқиб кескин баш чайқади:

— Йўқ, йўқ, йўқ! — дейа Аббос Муродович бўйиган ҳолда асабайла-ши чинкирди.

Бошлиқ креслода ястаниб ўтирган кўйи ўнга тарафига бурилиб, столча устидаги телефон дастагини шаҳмад қўтарида:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик!

Аббос Муродович бир дам оддиги қоғозларга кўз ўнгутирида-да, тутиқиб кескин баш чайқади:

— Йўқ, йўқ, йўқ! — дейа Аббос Муродович бўйиган ҳолда асабайла-ши чинкирди.

Бошлиқ креслода ястаниб ўтирган кўйи ўнга тарафига бурилиб, столча устидаги телефон дастагини шаҳмад қўтарида:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик!

Аббос Муродович бир дам оддиги қоғозларга кўз ўнгутирида-да, тутиқиб кескин баш чайқади:

— Йўқ, йўқ, йўқ! — дейа Аббос Муродович бўйиган ҳолда асабайла-ши чинкирди.

Бошлиқ креслода ястаниб ўтирган кўйи ўнга тарафига бурилиб, столча устидаги телефон дастагини шаҳмад қўтарида:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик!

Аббос Муродович бир дам оддиги қоғозларга кўз ўнгутирида-да, тутиқиб кескин баш чайқади:

— Йўқ, йўқ, йўқ! — дейа Аббос Муродович бўйиган ҳолда асабайла-ши чинкирди.

Бошлиқ креслода ястаниб ўтирган кўйи ўнга тарафига бурилиб, столча устидаги телефон дастагини шаҳмад қўтарида:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик!

Аббос Муродович бир дам оддиги қоғозларга кўз ўнгутирида-да, тутиқиб кескин баш чайқади:

— Йўқ, йўқ, йўқ! — дейа Аббос Муродович бўйиган ҳолда асабайла-ши чинкирди.

Бошлиқ креслода ястаниб ўтирган кўйи ўнга тарафига бурилиб, столча устидаги телефон дастагини шаҳмад қўтарида:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик!

МУКОФОТ

Хакимия

бускор ва ниҳоят, қўйингиз... айтайдиган бўлсан, — дейа ийманинга жойайдан кўзларлар, — албатт, қўйиб, савијамиз — паст даражада. Буш вактимизни қандай ўтка-зинши мутлақо билмаймиз. Ахир биз қаёққа қаралмиз, ўзи?

Шу маҳаллик бошлиқнинг ўнг ёндиаги стола устида турган телефон кўнгирги чўзб-чўзб жирилганди. Ҳиёл фурсат ўтмай жобига киз калтира, эшикни кия оғанича хона ичига қимтиниги баш сукди:

— Аббос Муродович тагин тўтмайиб, овозини баралса кўйб юборди:

— Ҳа, топдингми? — деди зарда араплаш. — А Нима, ним-ма-а? Фахри ёрлик!

Аббос Муродович бир дам оддиги қоғозларга кўз ўнгутирида-да, тутиқиб кескин баш чайқади:

— Йўқ, йўқ, йўқ! — дейа Аббос Муродович бўйиган ҳолда асабайла-ши чинкирди.

Бошлиқ креслода ястаниб ўтирган кўйи ўнга тарафига бурилиб, столча устид